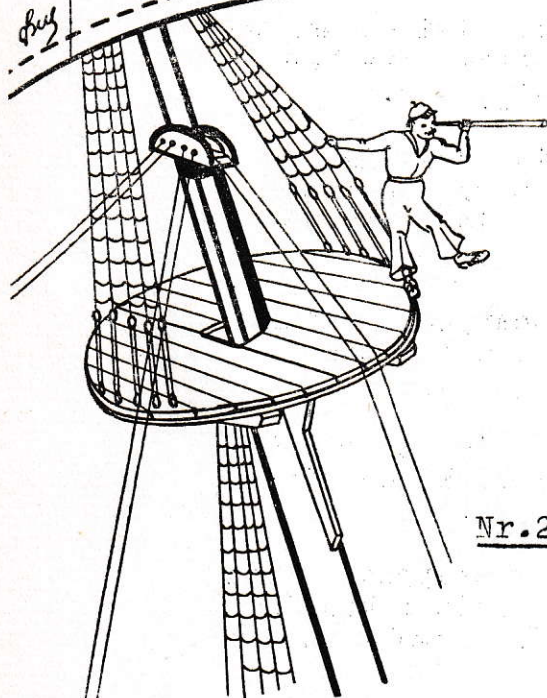

OP DEN UITKIJK

ORGAAN VAN DE VEREENIGING
VOOR KUNST EN KENNIS VAN HET PERSONEEL
DER ALGEMEENE SPAAR- EN LIJFRENTKAS

Nr. 2

Juli 1946

INHOUD

	<u>bl.</u>
<u>STUDIËN</u> : Oorsprong en Betekenis van "Heem".....	1
" Manuscripten en Miniaturen	4
<u>POEZIE</u> : Aan mijn Moeder	8
<u>LITERATUUR</u> : De Vlaamsche Jongerenroman	9
<u>SCHILDERKUNST</u> : Tentoonstelling der Hollandse Meesters te Brussel	13
<u>TONEEL</u> : Waarheen met ons Toneel ?	15

OORSPRONG EN BETEKENIS VAN "H e e m".

Het woordje "heem" is op onze dagen niet meer van de lucht.

Het heeft aanleiding gegeven tot allerlei samenstellingen als: heemgevoel, heemgedachte, heemzaat, heembe-scherming, heemkennis, heemkunde, heemkundig, enz.

Heemkunde ? U weet allen wat het is: "kennis van de grond die wij bewonen, liefde tot de natuur van onze geboortestreek, belangstelling in de levenswijze van de ingeboren bewoners dier streek".

Om er echter de juiste zin van te snappen, moeten wij opklimmen tot het ontstaan van het woordje "heem" zelf.

Heem vinden wij voor het eerst terug in het oud-Go-tische woord "hains". Hains had oorspronkelijk een vier-voudige beteekenis : huis, dorp, land, wereld.

Het is trouwens ook volgens die vier trappen dat de heemstudie in het onderwijs verwezenlijkt wordt : kennis van huis en omtrek, dan van dorp en streek, vervolgens van vaderland, tenslotte van de wereld.

X

X

X

Bij de aanvang zijner geschiedenis, was België met uitgestrekte wouden bedekt. Tijdens de Romeinse heers-
schappij werden grote gedeelten houtland ontgonnen.

Toen nu de Franken in onze streken aankwamen, von-den zij er geschikt akker- en weiland, dat zij in bezit namen.

Deze inbezitneming geschiedde altijd niet voor de gehele gemeenschap, voor de ganze groep. Er werden ook grotere hoven opgericht voor de hogere kaste van vrije stamhoofden die aanspraak konden maken op eigen grondbezit. Met hun gezin en hun gevolg van onderhorigen betrokken zij een "haim" of "heim" (woning), waaraan zij de naam van hun stam gaven. Voorbeelden : "Ippinghohaim" (966) = woning van Ippingho (thans Epeghem) - "Haimbecha" (673) = beek langs een woning (thans Humbeek).

./...

Het woordje "heim" is in het Hoog-Duits "heim" gebleven -plaatsnamen als Manheim, Hildesheim, wijzen er op- en we vinden het terug in heimweh, dat ook in 't Nederlands bestaat : heimwee. Onze taal telt nog andere samenstellingen als : heimziek, heimelijk, enz.

De voornaam Hendrik of Heindrik is eveneens afgeleid van heim. Beteekenins: machtig thuis (of bij de zijnen).

In het Limburgs plat wordt het woord heim nog steeds gebezigd. "Ich goan heim", zegt men te Bocholt; "ik goan heivers", te Bree; "ich goan heivesch", te Kinrooi; "ich goan heem", te Heerlen : allemaal voor "ik ga naar huis".

In het Oud-Saksisch zegde men: "hem". Hem (thans wordt de h weggelaten) komt als achtervoegsel in de Brabantse toponymie b.v. zeer dikwijls voor. Om wille van zijn betekenis "woning", "verblijfplaats", heeft het meermaals gediend om de naam van opkomende gehuchten, wijken of dorpen te vormen :

Molhem : woonplaats van de molen (Molenhem 1126)
Crainhem : woonplaats van de kraan (Crainham, 1003)
Ophem : hoge woonplaats (Opperhem)
Wolverthem : woonplaats der wolven
Bodeghem : woonplaats van Boudewijn
Nosseghem : woonplaats in de woestijn (leegland)
(Nothemgem 1110)
Oudergem : oude woning (Audrenghem 1257).

Door klankwisseling heeft het woordje "hem" aanleiding gegeven tot de varianten : ham, them, ghem, sem en om.

Het achtervoegsel ham is in Engeland zeer verspreid : Nottingham, Birmingham, Cheltenham, Oldham, Buckingham, Durham.

Het woord "home" (tehuis, haardstee) werd ervan afgeleid. De Engelsen zingen zoo graag van "Home, home, sweet, sweet home, there's no place like home". Thuis, zoete thuis, nergens is er een plaats als thuis. Wij zeggen : "zooals het klokje thuis tikt, tikt het nergens" of "Oost, West, thuis best". De Duitsers spreken altijd met ontroering over hun heimat.

Ham vindt men ook terug in het Franse woord "hameau" (gehucht) en in het Engelse woord "hamlet" dat dezelfde betekenis heeft.

In het Zweeds treft men het woord "Hemmet" aan. In 1942 werd te Spa door het Zweeds werk ten voordele van behoef-

./...

tige Belgische kinderen, een Astrid-tehuis opgericht, in het Zweeds "Astrid-hemmet".

Onder de invloed van het Romaans, nam het woordje "hem" in het Waalse land volgende vormen aan : hain, ain, in, sont. Aldus is Houtain hetzelfde als Houthem: Ophain en Huppaye (of Hupain) hetzelfde als Ophem. Ander voorbeeld : Bauvechain of de woonplaats van Bavo (Bavechin 1018).

x

x

x

Van de vorm "heim" of "hem" tot "heem" is er maar één stap. Zoo staat het duidelijk vast dat heem werkelijk de betekenis heeft van woonplaats, d.i. de plaats, de plek, de streek waar men metterwoon gevestigd is.

En die streek moet ons heilig zijn.

Onlangs nog op een vergadering van het H. College der Kardinalen, wees Paus Pius XII erop : "Een van de fundamentele bestanddelen van de menselijke gemeenschap is de gehechtheid aan de bodem en de trouw aan de overgeleverde gewoonten".

Heemkunde gaat dan ook nauw samen met heembescherming. Want, wat is die bescherming anders dan het geheiligde erfdeel der vaders, het stoffelijke en het geestelijke erfdeel vrijwaren tegen allerlei smetten, tegen eigen verwording tegen eigen onverschilligheid !

J. GEYSELS.

MANUSCRIPTEN EN MINIATUREN

In den beginne werden de boeken met de hand geschreven.

De Egyptenaren der Oudheid beschreven de papyrus, die ze in rolvorm bewaarden.

De oude Grieken en de oude Romeinen beoefenden druk het geschreven boekbedrijf.

Na de ineenstorting van het Romeinse rijk werden de boeken, in de Middeleeuwen, enkel nog in stille kloosters

./...

geschreven.

Deze boeken waren vaak meesterstukken van geschrift en verluchting.

Het geschrift was verschillend van land tot land, van streek tot streek. Het was Lombardisch in Italië, Merovingisch in Frankrijk, Keltisch in Ierland, enz., om dan zoowat overal Karolingisch te worden, welk geschrift eenvoudiger was en tot in de XIIe eeuw vrij algemeen gebruikt werd.

Het Karolingisch geschrift week echter langzamerhand voor het Gothisch, dat gedurende drie eeuwen beoefend werd om dan als model te dienen voor de eerste druklettertypen.

Menige verluchting van handschriften verbeeldt een monnik, die in het scriptorium van het klooster een handschrift aan 't vervaardigen of aan 't overschrijven is; want elke belangrijke abdij heeft haar scriptorium, d.i. de zaal waar scriba's, kopisten en verluchters hun taak verrichten. Dit was het geval voor de abdijen te Cluny, te Corbie, te Saint-Martin de Tours, te Missac, in Frankrijk.

Ook in ons land werden merkwaardige handschriften gemaakt van evangelieboeken, bijbels, missalen, martelaarsboeken, breviaria, enz., o.m. in de kloosters te Stavelot, te Sint-Truiden, te Saint-Hubert, te Leuven, te Floreffe bij Namen, in de Sint-Baafsabdij te Gent.

Henri Liebrecht, die een studie wijdde aan de handschriften en miniaturen in de Nederlanden (1), wijst er op dat de miniators onzer streken in werkelijkheid realisten waren, die zich direct bij onze schilders en kunstarbeiders aansloten.

De bloementeeft in Vlaanderen inspireerde heel zeker onze miniaturisten, die bij hun mozaiekversieringen van Byzantijnse en uitheemse inspiratie bloementekeningen te pas brachten en aldus een oorspronkelijke stempel op de Vlaamse miniatuurkunst drukten.

Op het einde der XIIe eeuw liep de Byzantijnse invloed ten einde en begon de Romaanse strekking der miniaturen.

Handschriften en verluchting werden nu ook hoe langer hoe meer door leken vervaardigd.

(1) Les Manuscrits à miniatures aux Pays-Bas, des origines à la fin du XVe siècle, door Henri Liebrecht.

In de loop van de XIIIe eeuw begonnen allengs de particuliere kenmerken van de Vlaamse schilderschool op de voorgrond te treden en met ingang van de XIVe eeuw nam de luister dezer school voorgoed een aanvang om haar hoogtepunt te bereiken met Huibrecht en Jan Van Eyck en met Rogier van der Weyden.

De Vlaamse handschriften- en miniatuurkunst hield gelijke tred met de schilderkunst en in de tweede helft der XIVe en in de ganse XVe eeuw leverde onze grond ware meesters in het verluchten van handschriften.

Zoowel handschriften- als miniatuurkunstenaars vonden in de vorsten van het Boergondisch Huis verlichte beschermers en aanmoedigers.

Verluchters als Jan Bandol en Jaak Coene, uit Brugge, de gebroeders Pol, Herman en Jannequin van Limburg, die aan het Hof van Jan zonder Vrees werkten, gingen op het einde der XIVe eeuw en in het begin der XVe eeuw de luister der miniatuurkunst van ons land in Frankrijk verbreiden, daar die vorst zich voornamelijk te Parijs op hield.

Doch vooral Filips de Goede verrijkte de hertogelijke "librije" met menig kunstwerk. Hij verbond aan zijn Hof tal van scriba's, verluchters en boekbinders, die van de handschriften ware juweelen maakten, zoowel wat inhoud als uitzicht betreft.

De calligrafen Guillebert de Mets, uit Geeraardsbergen, Jean Wauquelin, uit Bergen, de Franschen David Aubert, Jean Miélot, e.a., de miniators Willem Vrelant, uit Brugge, Jan de Tavernier, uit Oudenaarde, de Franschen Jean Dreux, Loyset Liedet, Philippe de Mazerolles, zijn zovele kunstenaars, die te Brugge aan het Hof werkzaam waren en de bloei der miniatuurkunst onder Filips de Goede tot nog onbereikte hoogten opdreef.

Eerst genoten de "verlichtere" zekere vrijheden; daarna werden ze in gilden ingelijfd, o.m. te Brugge, in het gild van Sint-Jan en Sint-Lucas.

De schilders en verluchters, die tot dienaren van de hertog werden aangesteld, waren vrij van belastingen.

Niet alleen voor de Hertogen, maar ook voor prinses als de Grote Bastaard Anthonie van Boergondië, Jan van Wavrin, e.a. en voor vreemde vorsten als Edward IV en Hendrik VII, koningen van Engeland, werkten onze miniaturisten.

./...

Brugge en Gent waren belangrijke centra voor het vervaardigen van handschriften en miniaturen. Op het einde der XVe eeuw en in het begin der XVIe eeuw ontmoeten we de namen van Alexander Bening (Gent en Brugge), van diens zoon Simon Bening (Brugge) en van Geeraard Horebout (Gent), die de luister van de Vlaamse miniaturen hoog hielden.

We schrijven 1508, als Simon Bening en Geeraard Horebout hun beste werk leverden.

Intussen werd, in 1473, de drukkunst in België ingevoerd door Jan van Westfalen en Dirk Maertens.

Eerst werd het gedrukte boek beschouwd als minderwaardig werk en door de verzamelaars uit hun bibliotheken geweerd.

Geen wonder dan ook dat de eerste gedrukte boeken, zowel wat lettertypen als afbeeldingen en initialen betreft, de handschriften zoo getrouw mogelijk nabootsten.

De kunst der handschriften en miniaturen bloeide nog lang na. De traditie van Simon Bening en Geeraard Horebout werd voortgezet door hun respectieve dochters Livina Bening en Suzanna Horebout.

Van een andere kant werkten o.m. de Mechelse calligrafen Frans de Weert en Gaspar Aplatea, voor de abdijen te Grimbergen en te Perk nog aan handschriften, die merkwaardig worden genoemd.

Weldra echter werden de miniaturen in de handschriften vervangen door houtsneden en, omgekeerd, gedrukte boeken ook opgeluisterd door fraaie miniaturen.

Doch de vlucht, inmiddels door de drukkunst genomen, was niet meer te stremmen : het handschrift werd definitief door de gedrukte lettertypen en de miniatuur door de gravure verdrongen.

M.S.

P O È Z I E

AAN MIJN MOEDER.

Ik heb voor U den haard weer aangeblazen.
Kom zet U neer, bij 't schijnsel van het vuur.
Uw moeë hoofd met lichte grijzend' haren
Voor eeuwig teeknend op den witten muur.

Kom hier bij mij en dut en brei en frazel
of luister mee naar 's winters ruwen zang.
Uw plaats, uw stoel is U steeds voorbehouden
en met Gods gunst, nog vele jaren lang.....

Eens komt de dag dat ook wij moeten scheiden...
zoo sterft het vuur, en alles is voorbij....
Dan moederke, zal 'k eerst kunnen bevroeden
O ! heilige vrouw, wat gij eens waart voor mij!

Dan zal ik U geen "Avond" kunnen wenschen....
en staart ge uw zoon niet langer zwijgend na....
de bloemen bij het raam zullen verslensen
Wijl ik alleen de duisternis in ga.....

Waar zal ik dan bij storm en ontij schuilen?
Wie zoent den kommer van mijn droef gelaat!
Het is te veel.....'t en kan geen waarheid wezen
dat eens uw hart voor altijd rusten gaat.

VANDERAERSCHOT, K.

DE VLAAMSE JONGERENROMAN.

Voor enige weken opende de "Spectator" een debat over de vraag "Is de Vlaamse literatuur belangrijk, staat ze wel op Europees peil?"

Onvermijdelijk zijn de meningen vrij uiteenlopend en geraakt men het nooit eens. Dit heen en weer geschrijf brengt geen aarde aan de dijk, doch het is wel interessant zowat ieders opvatting te kennen.

Zo is het ook niet zonder belang de stem van onze jongeren zelf eens te horen. Wij moeten ze ook leren kennen. Zij zijn het immers die de toekomst van onze Vlaamse literatuur in handen hebben. Wie zijn zij, welk is hun streven?

De heer Hubert Lampo, zelf een jong schrijver (rond de 30) antwoordde onlangs op deze vraag in een voordracht getiteld "De Vlaamse Jongerenroman" waarvan hieronder een bondige samenvatting volgt.

De heer Lampo geeft de indruk zeer belezen te zijn. Hij is een begaafd spreker met perfecte dictie.

Zelf debuteerde hij met het essay "De Jeugd als Inspiratiebron", schreef daarna de novelle "Don Juan", onderwerp dat zowat in alle talen werd behandeld en ten slotte de roman "Helene Defraye".

Over Lampo's werk zijn Herreman en Demets aan het twisten geraakt en aan polemieken ontbreekt het niet.

X

X

X

Eerst spreekt de heer Toussaint van Boelaere een inleidend woord. Hij stelt de heer Lampo voor als een der belangrijkste van het vijftal jonge schrijvers die Vlaanderen nu telt. Van deze nieuwe bent is Vermeylen de bezieler. Zij vertellen ons in hun werken niet alleen iets, doch zij schrijven met hun verstand, hun geest en hun hart. Geen folklore meer, geen volkse literatuur, geen vertelling over een pastoor of een boer, neen er is een nieuwe strekking, het is ernstige literatuur die het Europees peil benadert.

De heer Lampo acht het een delicate taak over zijn

./...

generatiegenoten te spreken. Vooraleer verder uit te weiden wil hij eerst zijn onderwerp nader bepalen.

Wie zijn de jongeren? Deze bepaling is tamelijk rekbaar. Men kan ze bezwaarlijk aanduiden als zijnde de jongste generatie, dus beperken tot een zekere leeftijd. Immers Toussaint van Boelaere, Herman Teirlinck met zijn laatste werk, zijn immers ook onder de jongeren te rekenen!

Hij zal het dus hebben over de jongste schrijvers, de nieuwe. Hij constateert dat er buitengewoon goede verstandhouding heerst tussen jongeren en ouderen. Dit kan wel enigszins verwondering baren, daar de traditie immers eist dat jongeren het werk der ouderen beknibbelen, en spreker herinnert te dien opzichte aan het destijds turbulente optreden van VAN DEYSSSEL. Neen de jongeren voelen daar geen behoefte aan. Ze hebben genoeg stof te verwerken zonder dat ze nog het werk hunner voorgangers dienen af te breken.

In tegenstelling met Nederland, was er tijdens de bezetting in Vlaanderen geen culturele kamer die al de schrijvers moest groeperen. Schrijvers hier hadden vrijwel geen last vanwege de bezetter. Zolang het werk niet gepubliceerd werd, schreven zij wat ze wilden. Er waren in verhouding ook weinig collaborateurs. Een Nederlands communistisch gezind auteur, zegt spreker, trok zijn neus op omdat er in Vlaanderen geen verzetsliteratuur tot stand is gekomen tijdens de bezetting en hij scheen dit wel enigszins verdacht te vinden. Immers in Nederland was er geen werkelijke strijdliteratuur, meestal verzen. Doch ze was veeleer van minderwaardig gehalte (A. Van Duinkerken en Henriette Roland Holst zijn eveneens deze mening toegedaan).

In Frankrijk stipt Lampo aan, was er veel minder spraak van strijdliteratuur. Het was gewone, doch sluikliteratuur. (Les Editions de minuit) waarvan niet zozeer de bedoeling was, aanzetten tot de strijd, de maquisards steunen met strijdliederen, daar dit overbodig bleek, doch veel belangrijker was het "de garder l'esprit à l'état pur".

Jongeren en ouderen in Vlaanderen hielden er nagenoeg dezelfde tactiek op na. Ze hoeven zich niet te schamen noch voor Frankrijk, noch voor Nederland.

Over inhoud en vorm blijkt men het niet eens te zijn. Toussaint van Boelaere constateert: "de jongeren schrijven onder aestetische drang"(1)

Herreman zegt: "Neen onder ethische drang" (1)

./...

(1) zie Nieuw Vlaamsch Tijdschrift Nr.1 blz. 126(I.C.)

Spreker echter meent: en onder aestetische, en onder ethische drang, met het ethische als overwegend element, en een streven naar de perfectie van de vorm.

Het snobisme van voor enige jaren dat eiste dat een roman slecht geschreven moet zijn om goed geschreven te zijn, schijnt wel voor goed uitgestorven.

Nieuwe schrijvers zijn te beperken tot een zestal : VAN LISHOUT, K. VAN BAELEN, J. DAISNE, P. VAN AKEN, L.P. BOON. Ze waren tussen de 20 en de 30 bij de Duitse inval. Ze debuteerden in de oorlog zonder de traditionele solfègeleer in tijdschriften om de eenvoudige reden dat er geen tijdschriften waren.

De heer LAMPO ontleedt dan enkele van zijn generatiegenoten

VAN LISHOUT: was 20 toen hij debuteerde op "Op het Asfalt"; hij schreef daarna "Obsessie". Hij behoort tot de groep "De Faun", Gents tijdschrift dat tijdens de bezetting bedrijvig was.

Zijn eerste boek is onhandig geschreven, slecht zelfs, met gemis aan evenwicht en zelfcritiek.

Wat is er dan tenslotte interessant in dit werk? De eerlijkheid: het geeft een beeld van de jeugd tussen de 20 en 25 die, in de chaos teweggebracht door de oorlog zijn evenwicht verloren heeft, hulpeloos ronddooit en zijn misères, zoekt af te reageren in dancings en soortgelijke milieu's, een jeugd, die nochtans beziel is met een ideaal en dit ook opzoekt. Stylistisch is het werk niet van het beste, doch daar schrijver een autodidact is moet men wel wat door de vingers kunnen zien.

In "Obsessie" is er merkkelijk vooruitgang.

K. VAN BAELEN: Een jonge Limburger, een belofte, die omkwam in een martelkamp in Duitsland.

Schreef: "Oude Symphonie van ons Hart" waarin hij het probleem behandelt van de mens en zijn hunkeren, en "Een mensch op den Weg" met als motief: de mens op zoek naar geluk, zaligheid die hij nooit zal grijpen.

Zijn werk staat beslist onder de invloed van "De kleine Joannes" en Oosterse filosofen.

L.P. BOON: Een eigenaardig geval - is decoratie- en kunstschilder, die ook het schrijven reeds beproefd had, doch steeds zijn werk in de schuif geborgen hield, tot hij op zekere dag gedre-
./...

ven door geldnood besliste deel te nemen aan een prijsvraag. De verwondering van de jury was groot. Aanvankelijk meende men dat de een of ander gekende schrijver - men meende Walschap - een grapje uitgehaald had, daar een der ingestuurde werken met kop en schouder boven de rest uitstak.

Achteraf bleek het dat men echter een nieuw talent ontdekt had, en de "Voorstad groeit" werd bekroond.

BOON, is een communistisch geaard schrijver, en een liefdadige dame suggereerde tijdens de bezetting uitgever, schrijver en zijn boek op de brandstapel te binden en lustig in vlammen te laten opgaan. Hij beweert dat Walschap grote invloed op hem gehad heeft, doch spreker meent dat hij boven deze invloed staat: het is een geweldig sterke persoonlijkheid, een van de interessantste gevallen van de Nederlandse literatuur. Spreker geeft in brede trekken de inhoud weer van het boek - De Voorstad - braakgrond, leegstaande huizen - uitbreiding van de stad die vreet als kanker op het land - meer mensen, fabrieken - nieuw leven - opbouwend werk, doch meer vernietiging; daarbinnen bewegen zich alle soorten personages welke in een stad te vinden zijn, van de financier, tot gevallen vrouwen. En schrijver weet tot op het einde van zijn roman al zijn personages in handen te houden.

J. DAISNE: Debuteerde voor de oorlog met verzen over het Leven. Schreef later novellen samengebundeld in "Zes Domino's voor Vrouwen". Dan verscheen van hem de roman "De Trap van Steen en Wolken". Nu lanceert hij zich in het dramatische genre. Bij het verschijnen van zijn roman "De Trap van Steen en Wolken", waren de critici aldaar in twee kampen verdeeld: Daisnisten en anti-Daisnisten. Schrijver heeft het in deze roman over de natuurlijke, en de bovennatuurlijke wereld. Het procédé dat hij daartoe aanwendt is niet nieuw: een schrijver die een roman schrijft, en die roman wordt weergegeven in het boek. Maar het merkwaardige is dat hij niet aarzelt de personages van de reële wereld te laten overstappen naar de bovennatuurlijke en omgekeerd. Zoo zijn beide romans werkelijk door elkaar gestrengeld. Er mag wel gezegd dat het reële avontuur het best geslaagd is.

Van alle Vlaamse jongeren heeft Daisne het meeste talent, doch hij beschikt over weinig zelfcritiek.

P. VAN AKEN: 25 jaar heeft van 12 tot 15 jaar meegewerkt in een steenbakkerij. Zijn roman: "Het Hart en de Klok" is voortreffelijk geschreven in perfecte stylistische beheersing.

./...

Van Aken evolueert naar het psychologisch genre. Een nieuw werk wordt verwacht: "Alleen de Dooden ontkomen."

Besluit

De formule "de kunst om de kunst" heeft afgedaan bij de jongeren. Zij schrijven hoofdzakelijk onder drang van ethische noodzaak. Wat ze ons vertellen is niet zozeer wat buiten de mens, maar wat in zijn binnenste omgaat, een diepere kijk dus op het menselijk leven.

Ze richten hun blikken naar hun jonge vrienden in het Noorden. Bij een eerste vergelijking blijkt het dat het Zuiden op gebied van humanitaire levensbeschouwing een merkelijke voor-sprong heeft. Wat er ook van zij, de vriendschapsbanden zullen nauwer toegehaald worden en het verlangen om samen te werken is zeer groot.

29 Mei 1946.

L. CALBRECHT.

SCHILDERKUNST

Tentoonstelling der Hollandse meesters te Brussel

Na meermalen deze tentoonstelling bezocht te hebben, waren ons, samen met een oprechte bewondering, twee dingen in het hoofd geprent : primo, de eentonigheid der onderwerpen en secundo, de ongelijke waarde der doeken.

Twee of drie schilderijen uitgezonderd, waren al de tentoongestelde kunstwerken of portretten, of landschappen, of huiselijke tonelen van min of meer anecdotische aard.

Wel weten we dat het onderwerp slechts een bijkomend belang biedt voor een geniaal schilder. Rembrandt geeft ons daar trouwens een klinkend bewijs van.

Overigens dient gezegd dat de Hollanders, alhoewel opgesloten binnen bepaalde grenzen, hun onderwerp volstrekt meester konden. Een onfeilbare zin van het evenwicht in de compositie, een even onfeilbare zin van het koloriet, kenmerken de goede schilderijen der tentoonstelling.

./...

Wij zeggen de goede, want een eigenaardigheid dezer expositie is: de ongelijke waarde van de kunstwerken. Naast onvergelykelijke meesterwerken, komen hier doeken voor van heel wat mindere waarde.

Men zou haast zeggen dat wij hier niet vóór een keuze staan der meest representatieve Hollandse schilderijen. Het wekt meer den indruk, dat er gans een museum is leeggemaakt, en alles wat er in was - goede en min goede werken, op de trein is gestoken en naar Brussel verzonden.

In ieder geval, troont in Holland Rembrandt ver boven alle anderen. De toeschouwer vraagt zich af, hoe het mogelijk is dat er, midden in de materialistische kunst van het Holland der 17e eeuw, eensklaps een man opgestaan is, wiens werk baadt in het allerdiepste spiritualisme. Niemand vóór hem, niemand meer na hem. In Holland staat Rembrandt alléén.

Zeggen dat zijn "Staalmeesters" de andere groepportretten overtreffen, zou niet juist zijn. De "Staalmeesters" zijn wat anders. Hun hoofden zijn nochtans even "bourgeois" en onbeduidend als deze van de regenten, regentessen of van de schutters van Fr. Hals. Nochtans straalt dit doek een emotie uit, waarbij zelfs niet meer aan bewondering wordt gedacht. (Later, na alles eens goed overdacht te hebben, kwam ons klaar voor de geest te staan, wat wij reeds schreven in het begin van deze bijdrage : het onderwerp is voor Rembrandt van ondergeschikte aard).

Een soortgelijke lofzang verdienen ook "Simeon in de Tempel", de portretten van Titus en van Rembrandt's broeder, "De Verloochening van Petrus".

Afzonderlijk dient nog vermeld, de "Stenen Brug", volgens ons, het beste landschap der expositie. Hier ook, is de stenen brug een doorgewoon bruggetje; enkele bomen, de hemel en "remplissage". Het geheel zou benaal kunnen zijn, dozijnen malen is dit reeds geschilderd. Maar Rembrandt kon er een doek van maken, dat met het descriptieve landschap niets gemeens meer heeft.

Van Fabritius een prachtig zelfportret; dit doek komt het dichtst bij Rembrandts kunst te staan. Van hem nog een aanbiddelijke "Distelvink".

Meer oppervlakkig, heeft Frans Hals evenwel een verbazend talent. Zijn kleurenspeel is onvergetelijk in de "Cluceniërsdoelen". "Regenten" en "Regentessen" doen meer diep aan. Hals' techniek is veel vrijer dan deze der andere Hollandse meesters. De uitvoering is minder nauwkeurig en suggereert, is meer modern, zouden we haast zeggen.

./...

In een glanzend licht, zonder fout, in fijne en voorname kleuren, prijken van Vermeervan Delft, c.m. een "Meisjeskop" en een "Jonge Vrouw met de "brief".

Onder de primitieven valt vooral Jeroen Bosch op. Zijn "Verloren Zoon" is in alle opzichten een meesterwerk. De kwestie, of deze schilder ja of neen, een Hollands meester is, laten we liefst onaangeroerd. In het "Bewenen van Christus" van Maarten van Heemskerck, heeft St. Jan een zwarte schrik zijn hoofd op te heffen. Hij zou een lelijke bult tegen de omlijsting oplopen.

Volgende doeken konden ons nog, om verschillende redenen, uiterst bekoren: "De Provisiekamer" van Pieter De Hoogh; "Portret der kleine Helena" van Ter Borck; "Serenade" van Judith Leyster; "Meisjesportret" van J. Verspronck; "De Molten van Wijk" van Ruysdael; "Riviersoever" van A. Cuyp; "Het Witte Paard" van Ph. Wouwerman; "Het Atelier" van A. Van Ostade en het gordijn op het "Zelfportret" van G. Dou.

In ieder geval, wij zijn de mening toegedaan dat, buiten Holland, slechts Vlaanderen en Italië, een dergelijk nationaal ensemble kunnen samenstellen. Er is trouwens op dit oogenblik in Holland, een Vlaamse zending meesterwerken tentoongesteld. In ruil, ziet U; men kan nooit weten.....

Gustave BECK.

TONEEL

In het eerste nummer van "Op de Uitkijk" werd de vraag gesteld: "Waarheen met ons liefhebberstoneel?" Ik weet niet waar liefhebbers toneel ophoudt, en waar het beroepstoneel begint. Ik hoorde liever de vraag gesteld: "Waarheen met ons toneel?"

Voor mij is toneel het leven in een spiegel houden, en door dit beeld de toeschouwer ontroeren! Wij moeten trachten welke de personage ook is die wij vertellen zo getrouw mogelijk het reële, het ware te benaderen bij voorkeur met een tikje van ons eigen karakter doorheen ons spel geweven.

Wij moeten trachten een homogene ploeg te vormen.

"Er zijn geen kleine rollen, wel kleine menschen!" zegt onze regisseur, en dat is juist.

./...

Er moet eenheid zijn in uitbeelding, in lijn en in uitspraak, en allen moeten we slechts één doel en één wensch hebben: "Exelsior!" Zoo voeren we het toneel immer *crescendo* ons volk ten goede.

Ik kan met de alarmkreet die mijn vriend slaakt in vorig artikel niet instemmen.

Wij beschikken in Vlaanderen over degelijke toneelspolers, rasspelers, zelfs, doch als men zich beperkt tot de plaatselijke toneelkringetjes van patronages en allerhande clubjes, moet ik er onmiddellijk aan toevoegen: die verenigingen zijn niet aangeduid om werkelijk het peil van ons toneellevens in Vlaanderen te geven. "De Bijenkorf" onze toneelkring, heeft er steeds voor geijverd den goeden weg te bewandelen, en heeft zich, tot nu toe, niet vergrepen aan gekke experimenten. Mr Geeroms, onze regisseur, hij neme het mij niet kwalijk dat ik hem hier vernoem, is er de man niet toe. Veel minder om verder te springen dan zijn stok lang is want hij heeft een reputatie op toneelgebied die hij wenst te behouden.

Ik wil mijn geachte collega doen opmerken dat men op toneel met mensen van goede wil alleen niet ver komt! Zij moeten kunnen een rol vertolken; en waar hij het heeft over stukken van eigen bodem moet ik hem ronduit bekennen dat dit repertorium erg, erg mager is.

Wij voerden steeds stukken op aangepast aan onze eigen cultuur (zie ons repertorium) alhoewel wij ook Molière aangedurfd hebben, en met niet minder zwier en gratie, aldus naar het oordeel van onze waalse vrienden.

Het toneel leeft nog in Vlaanderen en ook in de Spaar-kas! Laten we hopen dat onze vertoningen in 't vervolg nog beter zullen bijgewoond worden, het zal ons -spelers- helpen een waardig antwoord te geven op de vraag: "Waarheen, met ons toneel?"

VANDERAERSCHOT.